

גרינלנד
האי הארקטי
והנקודה היהודית
דוידקה
המרגמה והאגדה

סגולה

תשרי | 7.336 | ספטמבר 2023 | גיליון 159

מגזין ישראלי להיסטוריה

למה ירושלים
חבשה כיפה?

טבריה
עיר מקלט

ישראלית זוטת זונגושו אוגו-ג

42

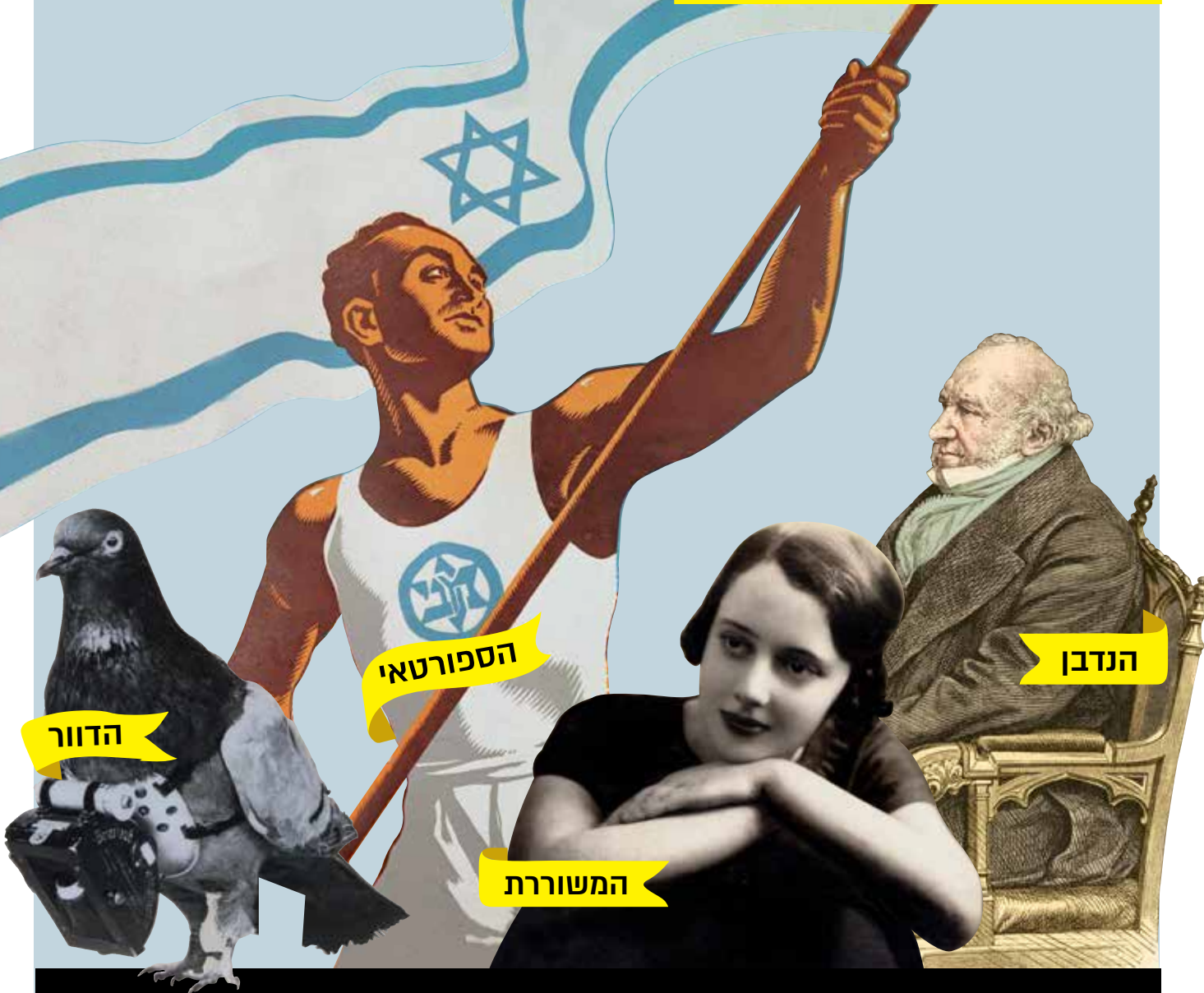
09

9771565033000

ההפתעות של סגולה

דמויות מהעבר יחלקו הפתעות בין מנויינו הנאמנים.
בכל חודש ימצאו מנויים אחדים הפתעה בדמות גלויה
עם הטבה מצורפת לגיליון

הספורטאי

הנדבן

הדור

המשוררת

למימוש ההטבה שלחו מסרון עם קוד הקופון
המופיע בגב הגלויה למספר 058-5416146

38

למה ירושלים חובשת כיפה?

כיפת הסלע היא אחד המבנים המפוארים והעתיקים בתולדות האסלאם, אך המניע לבנייתה הוא עדיין בגדר חידה. למה בנו האיובים מבנה מפואר כל כך מעל אבן השתייה?

אמיר מזור

48

בול בפוני

המרגמה המאולתרת שפיתח דוד ליבוביץ אמנם הרעישה במלחמת השחרור את כל הארץ, אבל בירושלים הייתה הדוידקה לאגדה של ממש. כלי הנשק המאולתר הלם את התודעה של בני היישוב שראו את עצמם כדוד הצעיר הנלחם בגליט

משה ארנוולד

14

קיצור תולדות החוג הארקטי

מי הראשון שהפליג מצפון לארצות הברית? מי הגיע ראשון לקוטב? מי הם תושבי המקומות שבהם השמש לא שוקעת בכל יום? ולמה המעצמות רוצות לשלוט שם?

18

הטביע חותם בארץ הקרח

האי הארקטי העצום גרינלנד נתון לריבונות המדינה האירופית הקטנה דנמרק. כשנורווגיה קראה תיגר על ריבונות זו מי שנקרא להגן על האינטרסים הלאומיים של דנמרק לא היה אחד מבני האצולה ששלטו במשרד החוץ אלא בן למהגרים יהודים בשם גאורג כהן

ניר לויטן

28

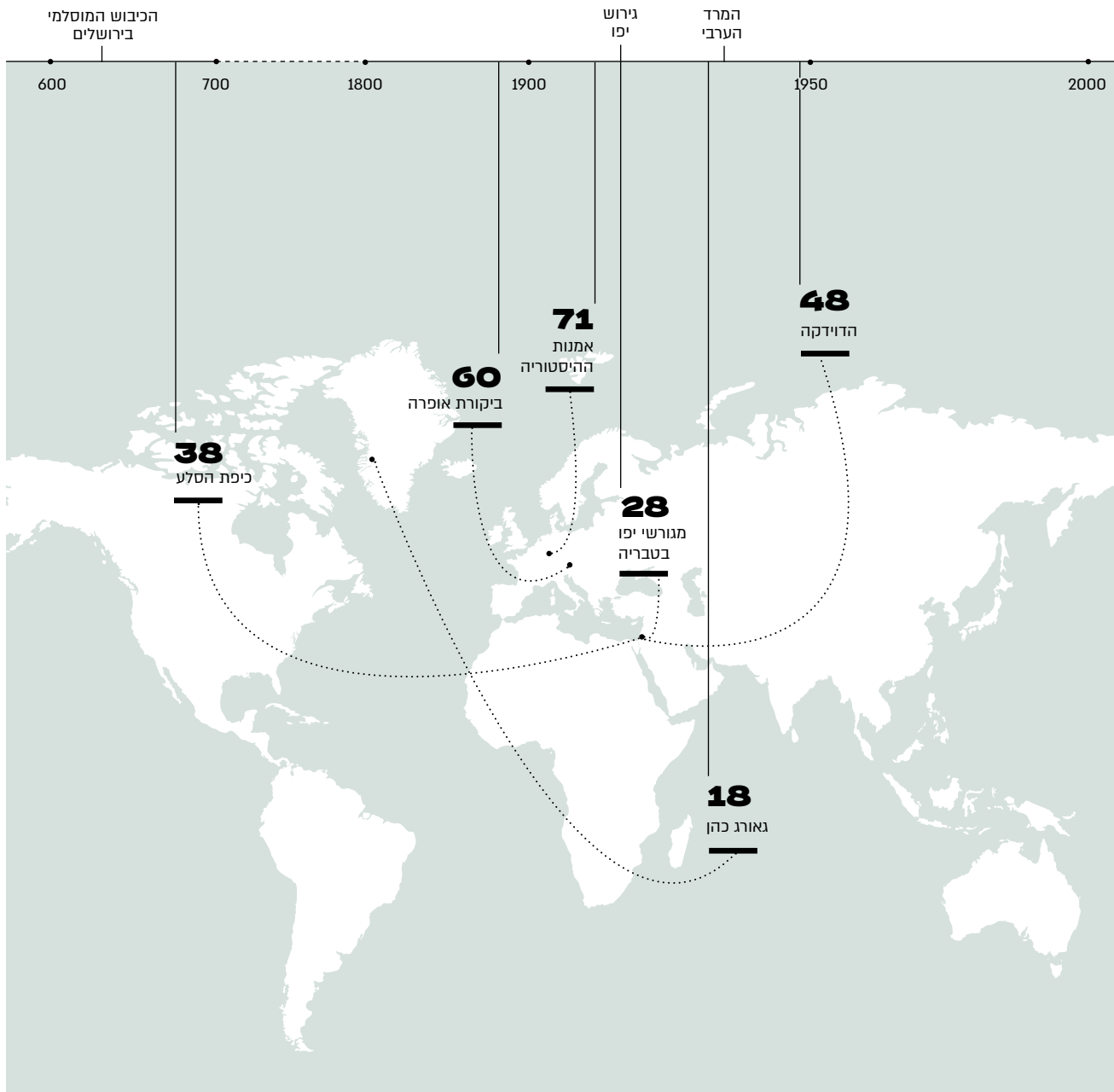
טבריה עיר מקלט

במהלך מלחמת העולם הראשונה גורשו יהודים מתל אביב ומיפו ורבים מהם הפכו לפליטים ביישובי הצפון. בזיכרון ההיסטורי התקבעה הטענה שבני המושבות קלטו את המגורשים ואילו בני היישוב הישן לא התגייסו לעזרתם. מסמכים ארכיוניים המתארים את פעולות הסיוע של הקהילה בטבריה מגוללים סיפור אחר לגמרי

עדו ישראלי

מדורים

- 3 דבר העורך
- 6 חדשות
- 12 בימים ההם אירועים נבחרים בחודש תשרי
- 60 ביקורת אופרה תאודור
- 66 ביקורת ספרים בממלכת הנשים בבית לחם
- 71 אמנות ההיסטוריה מקס בקמן
- 72 ראו אור
- 74 תשבצים וחידות

**העניקו
ליקיריכם
מתנה!**

 **לרכישת
מנוי מתנה
במחיר היכרות**

להרשמה ולכרטיים:
058-5416146
service@segulamag.com

שירות לקוחות
service@segulamag.com
058-5416146
חייגו ונחזור אליכם תוך 48 שעות
מענה אנושי - א'ד' בין השעות 9:00-14:00
אפשר לשלוח הודעת טקסט

סגולה - מגזין ישראלי להיסטוריה
www.segulamag.com
המערכת
segula@segulamag.com
יד חרוצים 10, ירושלים, 9342148
טלפון 02-5004351

אנשי סלע
גוש עציון – הר, שדה, בית

יוחנן בן יעקב

בית ספר שדה כפר עציון, תשפ"ב, 191 עמ'

מתי הפכנו ליהודים
ואיך נוצרו הדתות המונותאיסטיות

יאגל בר־נון

דביר, תשפ"ג, 496 עמ'

עידן האי־ודאות
איך גילו גדולי הפיזיקאים את עולם הקוונטים 1895-1945

טוביאס הירטר

מגרמנית: אביעד שטריר
ידיעות ספרים, 2023, 382 עמ'

גוש עציון הוא פרק ייחודי בתולדות מדינת ישראל, ועם זאת יש בו גם משהו שמסמל את הסיפור הכללי של המדינה: השיבה אל הקיבוץ שנפל במלחמת השחרור כמו מרמזת לשיבה הגלומה בתנועה הציונית בכללותה. הספר עוקב אחר תולדותיו של כפר עציון ושל היישובים שהוקמו מסביבו. הסיפור מתחיל ביוזמות ההתיישבות הראשונות באזור בראשית ימי המנדט, וחותרם בסקירה חגיגית של גוש עציון כפי שהוא היום, אך עיקר תשומת הלב מוקדשת לחמש השנים שחלפו מאז הקמתו של הקיבוץ הדתי כפר עציון – ובעקבותיו שלושה קיבוצים נוספים – ועד לנפילתו של הגוש במלחמת השחרור. מגני הגוש עיכבו את התגבורת שהלגיון הערבי ניסה לשלוח לירושלים, ובכך סייעו לכוחות צה"ל לכבוש את הבירה. בקרבות נפלו 240 לוחמים ולוחמות מבין חברי הקיבוצים ואנשי הצבא שהוצבו בגוש; 320 נוספים נפלו בשבי הירדני. הספר מסכם את מסכת האירועים בעט חגיגית ומתרפקת, ומקדיש מקום נרחב לציטוטים מתוך יומנים, פרוטוקולים ומכתבים של אנשי כפר עציון והקיבוצים האחרים, ולתמונות ולתצלומי מסמכים מאותה תקופה.

התודעה העצמית של כל אחת מהדתות האברהמיות בונה סיפור עקבי ומובחן על היווצרותה. המחבר מנסה לגלל סיפור מורכב יותר שבו הדתות נבנות זו מתוך זו על בסיס המורשת המקראית מתוך העם היהודי הקדום – שכדי להבחין אותו מהדת היהודית הוא מכנה אותו יהודאי – ומתוך השפעה הדדית של תרבויות הסביבה. הספר גדוש בידע ומסתמך גם על מחקר שחלקו עדכני, אך הוא אינו מביא את העמדה המקובלת במחקר אלא שזור רעיונות מקובלים עם הסקת מסקנות אישית יותר ומבוססת פחות. כך למשל הוא מתארך את כתיבת ספרי הברית החדשה מוקדם מהמקובל, ומייחס את כתיבת הקוראן ליהודים משיחיים. גם תשובתו של המחבר לשאלה שבכותרת הספר – מתי הפכנו ליהודים – בנויה על רעיון מקורי אך לא מקובל: הוא מסיק מהאופי הספרותי של התורה שבעל פה ומההתעלמות שלה מאירועים היסטוריים שהיא אינה מייצגת את התרבות היהודית בתקופה הרומית והביזנטית, אלא מהווה יצירה בדיונית המשקפת את זמן העלאתה על הכתב בסביבות המאה העשירית.

המחצית הראשונה של המאה העשרים, המוכרת לנו כעידן של מלחמות העולם, הייתה גם עידן של פריצות דרך בפיזיקה. בתחילת התקופה היו פיזיקאים שחשבו שאין עוד מה לחדש במקצוע שלהם, ובסוף התקופה אפשרו החידושים את הירושימה. הספר אינו מצליח להכניס את הקוראים בסודות הקוונטים, האלקטרונים והאטום. גיבוריו האמיתיים הם החוקרים מארי קירי, אלברט איינשטיין, מקס פלנק ונילס בוהר, ולא הפיזיקה עצמה. המחבר נותן בחוקרים סימנים ומתאר באופן מעניין למדי את הדרך הפתלתלה שעשו עד שהגיעו לתגליותיהם.

הקבצו צעירי יהודה!
תנועת הנוער והצעירים של אגודת ישראל

יוסף פונד

כרמל, תשפ"ג, 561 עמ'

תנועות הנוער – שהוקמו באירופה בראשית המאה העשרים – ביטאו

קדמה מזרחה

ר' בנימין, דוֹ-לאומיות וציונות-שכנגד

אבירים צורף

מרכז זלמן שזר, תשפ"ג, 387 עמ'

דמותו של הסופר יהושע רדלר-פלדמן, הידוע בשם העט רבי בנימין, נתפסת בדרך כלל כדמות של איפכא מסתברא בהקשרים השונים של פעילותו: איש העלייה השנייה הסוציאליסטית שהיה שומר מצוות והתנגד להקפדה על עבודה עברית; ציוני פעיל שהתנגד למלחמה של היישוב בערבים; וחבר ברית שלום שלא הסתפק בציונות רוחנית אלא ראה בארץ גם מקלט להמוני יהודים הנתונים בסכנה. הספר, המוקדש לדמותו ולעמדותיו, עוקב בוהירות אחר התבטאויותיו לאורך השנים וחושף את הקו העקבי מאחורי עמדות שלא תמיד הובנו עד הסוף בשעתן וגם בדיון ההיסטורי עליהן. אחד מקווי ההסבר המפתיעים לייחודו של רבי בנימין הוא מוצאו בגליציה בעת שהייתה בשליטת האימפריה האוסטרו-הונגרית. האימפריה סיפקה לו דגם של זהות לאומית שאינה מתבטאת במדינת לאום אלא במדינה רב לאומית. תפיסתו הלאומית הייחודית הובילה את רבי בנימין להתנגד לברית שכרתה התנועה הציונית עם הקולוניאליזם הבריטי, והוא ביקש לכונן זהות שמית מזרחית על בסיס הקרבה הדתית בין יהודים למוסלמים. באותם ימים התקשו להאמין שהארץ מסוגלת להכיל מיליון עולים יהודים, ורבי בנימין תמך בהתיישבות יהודית נרחבת בכל המזרח התיכון שמרכזה יהיה בארץ ישראל, וטען כי אין להסתפק במדינת לאום בגבולות הצרים של חלק מארץ ישראל המנדטורית. מוצאו הגליציאני מסביר גם את התנגדותו של רבי בנימין להפרדה בין שומרי מצוות קפדנים לבין יהודים מסורתיים שבה תמכו רבנים חרדים יוצאי הונגריה. דמותו של רבי בנימין ופועלו מאפשרים לשרטט קווים לדמותה של ציונות אחרת, כזו שאינה שוללת את הגלות, שאינה מתנכרת ליהדות של תורה ומצוות וליהדות הספרדית והתימנית, ושאינה שותפה להערצת הכוח הצבאי של הלאומיות האירופית. רבי בנימין עצמו מתגלה בספר כמבקר חד ועצמאי של התרבות הציונית לצד היותו פעיל ציוני מרכזי.

רוח חדשה של מודרניזציה. תשומת הלב המחקרית התמקדה בתנועות הנוער הסוציאליסטיות אשר ביטאו אידאולוגיה שנחשבה מתקדמת ומודרנית. אפילו במחקרים שניסו לפרוס תמונה היסטורית מקיפה של תנועות הנוער בפולין, בארצות הברית ובארץ ישראל, נפקד מקומן של תנועות שהיו קשורות במפלגת אגודת ישראל. הספר ממשיך את מחקריו הקודמים של המחבר על תנועות שהיו קשורות לאגודת ישראל – ובהן עזרא, סיני ותבונה – ומתעד עשר תנועות נוספות, ידועות פחות, של בניים ושל בנות שפעלו בהשראת התנועה. מלאכתו של ההיסטוריון העוסק בנושא זה אינה קלה, שכן ארכיון אגודת ישראל אבד בשואה, תנועות הנוער החרדיות לא הצטיינו במודעות היסטורית, והנושא לא נחקר בדורות קודמים. למרות זאת מצליח המחבר, בעיקר באמצעות קטעי עיתונות, לשרטט באופן מפורט את פעילותן של עשר תנועות נוער: בנות אגודת ישראל, בתיה, היכלי ענ"ג, הנוער האגודתי, חנוך לנער, נר ישראל, פרחי אגודת ישראל, פרחי הדגל, צעירי אגודת ישראל ותורה ויראה.

הערכת עצמנו

הרצאה

יוסף חיים ברנר

יונתן מאיר (עורך)

בלימה, תשפ"ג, 124 עמ'

במרכז הכרך הצנום עומדת הרצאתו של יוסף חיים ברנר מ-1913 – שפורסמה ב-1914 כמאמר – על שלושת כרכי יצירתו של שלום יעקב אברמוביץ', המכונה מנדלי מוכר ספרים, שראו אור באותם ימים.

הראליסטית מעניקה לקוראיה מבט על הקיום הלאומי כפי שהוא, ולכן מהווה גילוי של תודעה עצמית לאומית. מבט זה של העם על חייו מאפשר לו להעריך את עצמו. להרצאה הידועה שנישאה בבית העם בירושלים מצורפים שני קטעים קצרים המשקפים כיצד תפס ברנר את יצירתו של מנדלי בתקופת שהותו בלונדון לפני עלייתו לארץ.

היצירה הספרותית אינה נדונה בה כמוצר פנאי אלא כזירת ההתרחשות המרכזית של התודעה הלאומית, וברנר משתמש ביצירתו של מנדלי כנקודת מפנה בין תודעה יהודית רבנית ומסורתית ותודעה יהודית משכילית שפניה כלפי חוץ לבין תודעה יהודית חילונית שהספרות היא הביטוי שלה. בניגוד לספרות הרבנית שעיקרה פרשנות, הרי שהספרות

לרכישת הגיליון

סגולה

מגזין ישראלי להיסטוריה